

DE HEMEL VERSLINDEN

PAOLO GIORDANO BIJ DE BEZIGE BIJ

De eenzaamheid van de priemgetallen

Het menselijk lichaam

Het zwart en het zilver

Paolo Giordano

DE HEMEL VERSLINDEN

Vertaald door Mieke Geuzebroek en Pietha de Voogd

2018

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM

De vertalers ontvingen voor deze vertaling een werkbeurs
van het Nederlands Letterenfonds.

Copyright © 2018 Paolo Giordano/Giulio Einaudi editore s.p.a., Turijn

Copyright Nederlandse vertaling

© 2018 Mieke Geuzebroek en Pietha de Voogd

Oorspronkelijke titel *Divorare il cielo*

Oorspronkelijke uitgever Einaudi, Turijn

Omslagontwerp Moker Ontwerp

Foto auteur © Daniel Mordzinski

Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede

Druk Bariet Ten Brink, Meppel

ISBN 978 94 031 3260 0

NUR 302

debezigebij.nl

Voor Rosaria en Mimino
Voor Angelo en Margherita
Voor hun liedjes

Elke verwijzing naar feiten of personen die werkelijk bestaan hebben berust op louter toeval. Beschrijvingen van plaatsen en tijds-aanduidingen van een aantal gebeurtenissen zijn gewijzigd omdat het verhaal daarom vroeg.

DEEL EEN

De grote egoïsten

1

Ik zag ze op een nacht in het zwembad. Ze waren met z'n drieën en ze waren heel jong, bijna kinderen nog, net als ik destijds.

In Speziale werd mijn slaap voortdurend onderbroken door nieuwe geluiden: het geruis van de automatische tuinsproeiers, zwerfkatten die elkaar in het gras te lijf gingen, een vogel die eindeloos dezelfde klanken uitstiet. De eerste zomers bij mijn oma leek het wel of ik bijna nooit sliep. Liggend op bed keek ik hoe de voorwerpen in de kamer van me af bewogen en weer dichterbij kwamen, alsof het hele huis ademde.

Die nacht hoorde ik geluiden in de tuin, maar ik stond niet meteen op. Soms kwam de jongen van de beveiliging een kaartje tussen de voordeur steken. Maar toen hoorde ik gefluister en ingehouden gelach. Ik besloot om op onderzoek uit te gaan.

Ik liep om de muggenvanger heen die op de grond stond en een blauw licht verspreidde, kwam bij het raam en keek naar beneden, te laat om de jongens zich te zien uitkleden, maar net op tijd om de laatste in het donkere water te zien glijden.

Door het licht onder de veranda kon ik hun hoofden onderscheiden, twee donkere en eentje dat wel van zilver leek. Afgezien van dat zilveren hoofd zagen de jongens er bijna identiek uit, ze bewogen hun armen in cirkels om te blijven drijven.

Er heerste een zekere kalmte, nu de noordenwind was geluwd. Een van de jongens liet zich in het midden van het zwembad op zijn rug drijven. Ik kreeg een branderig gevoel in mijn keel toen ik plot-

seling zijn naaktheid zag, al was het niet meer dan een schaduw, en vooral mijn verbeelding. Hij kromde zijn rug en maakte een koprol in het water. Toen hij weer bovenkwam, stootte hij een kreet uit. De vriend met het zilveren hoofd gaf hem een klap in zijn gezicht om hem stil te krijgen.

‘Dat deed pijn, sukkel!’ zei de jongen van de koprol, nog steeds met luide stem.

De andere jongen duwde hem onder water en toen dook ook de derde boven op hem. Ik was bang dat ze aan het vechten waren, dat er eentje kon verdrinken, maar ze lieten elkaar lachend los. Ze gingen aan de ondiepe kant op de rand zitten, met hun natte ruggen naar mij toe. De jongen in het midden, de langste, spreidde zijn armen en sloeg ze om de nek van de anderen. Ze praatten zachtjes, maar ik kon een paar losse woorden opvangen.

Heel even overwoog ik om naar beneden te gaan en me samen met hen in de zwoele nacht onder te dompelen. Door de eenzaamheid in Speziale snakte ik naar menselijk contact, met wie dan ook, maar ik was veertien en sommige dingen durfde ik nog niet. Ik vermoedde dat het de jongens van de boerderij naast ons waren, ook al had ik die altijd alleen uit de verte gezien. Oma noemde ze ‘die jongens van de *masseria*’.

Toen gepiep van een bed. Gehoest. De badslippers van mijn vader die op de vloer klepten. Voordat ik de jongens kon waarschuwen, rende hij de trap al af en riep de beheerder. Het licht in het beheerdershuisje ging aan en Cosimo kwam naar buiten, op hetzelfde moment dat mijn vader in de tuin verscheen, allebei met alleen een boxer aan.

De jongens waren opgesprongen. Ze graaiden hun kleren bij elkaar – er bleef nog wat liggen – en renden het donker in. Cosimo ging erachteraan, hij schreeuwde: ik vermoord jullie, stelletje rotjongens, ik sla jullie de hersens in. Mijn vader ging er, na een lichte aarzeling, ook achteraan. Ik zag dat hij een steen oprapte.

Uit het donker klonk een schreeuw, daarna de klap van lichamen tegen de omheining, een stem die zei: nee, je moet dáár naar beneden klimmen. Mijn hart klopte in mijn keel, alsof ik op de vlucht was, alsof ik achtervolgd werd.

Het duurde behoorlijk lang voordat ze terugkwamen. Mijn vader hield zijn linkerpols vast, hij had een plek op zijn hand. Cosimo bestudeerde hem van dichtbij en duwde mijn vader toen zijn huis in. Voordat hij op zijn beurt naar binnen ging, keek hij nog even naar het donker dat de indringers had opgeslokt.

De volgende dag, aan tafel, had mijn vader een verband om zijn hand. Hij vertelde dat hij was gestruikeld toen hij een eksternest had gered. In Speziale werd hij iemand anders. Zijn huid werd in een paar dagen heel donker en als hij dialect sprak, veranderde zijn stem ook; dan had ik opeens het idee dat ik hem helemaal niet kende. Soms vroeg ik me af wie hij echt was: de ingenieur die in Turijn altijd een pak en een das droeg, of die man met zijn onverzorgde baard die halfnaakt door het huis liep. Hoe het ook zij, mijn moeder had er ontegenzeggelijk voor gekozen om met een van de twee te trouwen: van die andere moest ze niets hebben. Ze zette al jaren geen voet in Puglia. Als wij begin augustus in de auto stapten voor de eindeloze rit naar het zuiden, kwam ze niet eens de kamer uit om ons gedag te zeggen.

We aten in stilte, totdat we de stem van Cosimo hoorden, die ons vanuit de tuin riep.

In de deuropening, vóór Cosimo, die als een wachter boven hen uittorende, stonden de drie jongens van die nacht. In het begin herkende ik alleen de langste, door zijn magere nek en de enigszins langwerpige vorm van zijn hoofd. Maar de andere twee trokken meer mijn aandacht. De ene had een heel lichte huid, zijn haren en wenkbrauwen waren spierwit; de andere was donker, en bruin van de zon, en zijn armen zaten onder de schrammen.

‘Ha,’ zei mijn vader, ‘komen jullie je kleren halen?’

De langste antwoordde op vlakke toon: ‘We komen onze excuses aanbieden voor het feit dat we gisteravond in uw tuin waren en van uw zwembad gebruik hebben gemaakt. Dit is van onze ouders.’ En hij hield een plastic tas omhoog, die mijn vader met zijn niet-verbonden hand aanpakte.

‘Hoe heet je?’ vroeg hij. Hij was zijns ondanks wat milder gestemd nu.

‘Nicola.’

‘En zij?’

‘Hij heet Tommaso,’ zei hij en wees naar de witte jongen. ‘En dat is Bern.’

Ik kreeg de indruk dat ze zich niet op hun gemak voelden in hun t-shirts, alsof iemand ze gedwongen had die aan te trekken. Bern en ik keken elkaar lang aan. Hij had gitzwarte ogen die vrij dicht bij elkaar stonden.

Mijn vader schudde even met de plastic tas, en de potjes die erin zaten rammelden. Ik geloof dat het niet makkelijk voor hem was om hun excuses in ontvangst te nemen.

‘Jullie hadden niet stiekem hoeven doen,’ zei hij. ‘Je had gewoon kunnen vragen of je in het zwembad mocht.’

Nicola en Tommaso sloegen hun ogen neer, terwijl Bern strak naar mij bleef kijken. Het wit van het natuurstenen terras achter hen was oogverblindend.

‘Als er iets mis was gegaan met een van jullie...’ Mijn vader maakte zijn zin niet af, hij voelde zich steeds ongemakkelijker. ‘Cosimo, hebben we die jongens al een glas limonade aangeboden?’

Cosimo trok een grimas, alsof hij wilde zeggen: bent u gek geworden?

‘Dat hoeft niet, dank u wel,’ zei Nicola beleefd.

‘Als jullie ouders het goedvinden, mogen jullie vanmiddag komen zwemmen.’

Mijn vader keek mij aan, misschien wilde hij weten of ik het ook goedvond.

Op dat moment nam Bern het woord. ‘U heeft gisteravond een steen tegen Tommaso’s schouder gegooid. Wij hebben een overtreding begaan door op uw terrein te komen, maar u heeft een ernstiger overtreding begaan door een minderjarige te verwonden. We zouden aangifte kunnen doen, als we zouden willen.’

Nicola gaf hem met zijn elleboog een por tegen zijn borst, maar hij had duidelijk niets in te brengen, hij was alleen maar de langste.

‘Dat heb ik absoluut niet gedaan,’ zei mijn vader. ‘Ik weet niet waar je het over hebt.’

Ik zag weer voor me hoe hij bukte om een steen op te rapen en hoorde weer de geluiden in het donker, de schreeuw die ik niet thuis had kunnen brengen.

‘Tommie, laat je blauwe plek eens aan meneer Gasparro zien, als je blijft.’

Tommaso deed een stap achteruit, maar toen Bern de onderkant van zijn shirt pakte, verzette hij zich niet. Voorzichtig stroopte Bern het t-shirt op en liet Tommaso’s rug zien: die was nog witter dan zijn armen, waardoor de donkere plek, die zo groot was als de bodem van een glas, nog meer opviel.

‘Ziet u wel?’

Bern drukte met zijn wijsvinger op de blauwe plek, Tommaso wong zich los.

Mijn vader verstarde. Cosimo nam het van hem over en zei iets in het dialect tegen de jongens, en die maakten keurig netjes een buiging en vertrokken.

Toen hij weer in de volle zon stond, draaide Bern zich om en onderwierp ons huis aan een strenge blik. ‘Ik hoop dat uw hand snel geneest,’ zei hij.

Die middag brak er noodweer uit. De lucht werd in een mum van tijd paars en zwart, zulke kleuren had ik nog nooit gezien.

Het onweerde bijna een week, de wolken kwamen telkens plotseling uit zee opzetten. Eén bliksem doorkliefde een tak van een eucalyptus en een andere zette de pomp die water uit de put oppompte in de fik. Mijn vader was woedend en reageerde zich af op Cosimo.

Oma zat op de bank een van haar detectives te lezen. Omdat ik niets beters te doen had, vroeg ik haar welke ze me kon aanraden. Ze zei dat ik er gewoon eentje uit de boekenkast moest trekken, ze waren allemaal goed. Ik koos *Dodelijke safari*, maar het was een saai verhaal.

Nadat ik een tijdje voor me uit had zitten staren, vroeg ik haar wat ze over de jongens van de masseria wist.

‘Ze komen en gaan,’ zei ze. ‘Het zijn steeds anderen, ze blijven nooit erg lang.’

‘En wat doen ze daar?’

‘Wachten tot hun ouders ze weer ophalen, neem ik aan. Of tot iemand anders ze ophaalt.’

Ze legde haar boek neer, alsof ik haar leesplezier nu had vergald. ‘En in de tussentijd bidden ze. Ze behoren tot een soort... sekte.’

Toen het ophield met onweren en regenen, was er een kikkerinvasie. Ze doken ’s nachts in het zwembad en hoeveel chloor we er ook bij gooiden, ze lieten zich niet weggagen. We vonden ze verstrikt in de skimmers of vermalen door de wieltjes van de zwembadrobot. De kikkers die nog leefden, zwommen op hun dooie gemakje rond, sommige in paartjes, de een op de rug van de ander.

Op een ochtend ging ik, nog in mijn boxer en hemdje, naar het terras voor het ontbijt en zag ik Bern. Hij joeg op de rand van het zwembad met een schepnet op de kikkers. Als hij er een te pakken kreeg, sleepte hij hem naar de rand en gooide hem in een emmer.

Ik wist niet meteen wat ik doen moest, zijn aandacht trekken of

weer naar boven gaan om me aan te kleden, maar uiteindelijk liep ik naar hem toe en vroeg of mijn vader hem voor dat werk betaalde.

‘Cesare wil niet dat we onze handen vuilmaken aan geld,’ zei hij terwijl hij zijn gezicht maar een beetje naar me toe draaide. Na een korte stilte voegde hij eraan toe: “‘Hierop ging een van de twaalf naar de hogepriester en zei: wat wilt ge mij geven als ik Hem u in handen speel? Zij betaalden hem dertig zilverlingen uit.’”

Ik kon er geen touw aan vastknopen, aan dat antwoord, maar ik had geen zin om te vragen of hij het wilde uitleggen. Ik keek in de emmer: de kikkers probeerden eruit te klimmen, maar de plastic wanden waren te steil.

‘Wat wil je ermee doen?’

‘Ik ga ze vrijlaten.’

‘Als je ze vrijlaat, komen ze vanavond weer terug. Cosimo maakt ze dood met caustische soda.’

Bern keek op, als door de bliksem getroffen. ‘Ik ga ze een heel eind hiervandaan loslaten, hoor.’

Ik haalde mijn schouders op. ‘Maar ik snap toch niet waarom je dit rotwerk doet, als je er niet eens geld voor krijgt.’

‘Het is mijn straf voor het feit dat ik zonder toestemming in jullie zwembad heb gezwommen.’

‘Jullie hadden toch al je excuus aangeboden?’

‘Cesare vond dat we het goed moesten maken. Alleen konden we dat tot nu toe niet doen, omdat het zo regende.’

In het water schoten de kikkers alle kanten op. Hij ging er geduldig met zijn net achteraan.

‘Wie is Cesare?’

‘De vader van Nicola.’

‘Is hij niet ook jouw vader?’

Bern schudde zijn hoofd. ‘Hij is mijn oom.’

‘En Tommaso? Die is toch wel jouw broer?’

Weer schudde hij zijn hoofd. Toen ze voor onze deur stonden,

had Nicola het over ‘onze ouders’ gehad. Maar waarschijnlijk wilde Bern me op het verkeerde been zetten, en die lol gunde ik hem niet.

‘Hoe gaat het met zijn blauwe plek?’ vroeg ik.

‘Het doet pijn als hij zijn arm optilt. ’s Avonds maakt Floriana kompressen met appelazijn voor hem.’

‘Ik denk trouwens dat je het mis hebt, het was niet mijn vader die die steen gooide. Het moet Cosimo zijn geweest.’

Het leek of Bern niet naar me luisterde, hij ging helemaal op in het kikkers vangen. Hij droeg een broek die ooit blauw geweest moest zijn, en had geen schoenen aan. Toen zei hij ineens: ‘Jij durft, zeg.’

‘Hoezo?’

‘Meneer Cosimo beschuldigen om je vader vrij te pleiten. Daarvoor betalen jullie hem niet genoeg, volgens mij.’

Er viel weer een kikker in de emmer. Het waren er nu een stuk of twintig, ze bliezen zich op en liepen weer leeg.

Ik wilde hem afleiden van mijn leugen van daarnet en daarom vroeg ik: ‘Waarom zijn je vrienden er niet?’

‘Omdat het mijn idee was om het zwembad te gebruiken.’

Ik voelde aan mijn haar: het gloeide. Ik had voorover kunnen buigen om mijn hand in het water te steken en mijn hoofd nat te maken, maar er zaten nog kikkers in het zwembad.

Bern ving er eentje en hield het schepnet onder mijn neus: ‘Wil je hem aanraken?’

‘Ik pieker er niet over!’

‘Dat dacht ik al,’ zei hij met een vals lachje. En toen, langs zijn neus weg: ‘Vandaag is Tommaso naar zijn vader in de gevangenis.’

Hij wachtte op het effect van deze mededeling. Ik zei niets.

‘Hij heeft zijn vrouw met een houten sandaal doodgeslagen. Daarna wilde hij zich aan een boom ophangen, maar de politie kreeg hem op tijd te pakken.’

De kikkers sloegen onrustig tegen de emmer. Die hele berg glibberige beesten: ik moest er bijna van overgeven.

‘Dit sta je nu te verzinnen, hè?’

Bern hield zijn schepnet in de lucht. ‘Absoluut niet.’

Eindelijk ving hij de laatste kikker, die het langst uit zijn handen had weten te blijven. Hij bukte om het net niet te hoog te hoeven optillen.

‘En jouw ouders?’ vroeg ik.

De kikker sprong omhoog en vluchtte naar het diepste punt van het zwembad.

‘Verdorie, zie je nou wat je doet? Je bent een warbol.’

Ik verloor mijn geduld. ‘Wat betekent dat, warbol? Dat woord bestaat niet eens! Ik heb je broer, of je vriend of wat het ook is, geen pijn gedaan, hoor!’

Ik wilde meteen weglopen, maar toen keek Bern me voor het eerst echt aan. Er stond oprechte spijt op zijn gezicht te lezen, en tegelijkertijd ook een soort naïviteit. Weer die verlamdende, licht loensende blik.

‘Alsjeblieft, vergeef me,’ zei hij.

‘Vraag je me nou om...’

Ik was een beetje zenuwachtig, net als een week daarvoor, toen hij me over mijn vaders schouder heen had aangestaard. Ik boog over het water om te kijken waar de kikker zich had verstopt.

‘Wat zijn dat voor zwarte draden?’

‘Eitjes. De kikkers zijn hiernaartoe gekomen om eitjes te leggen.’

‘Wat walgelijk.’

Maar hij begreep me verkeerd.

‘Ja, dat is walgelijk. Jullie doden niet alleen alle kikkers, maar ook al die eitjes. In elk eitje zit een levend wezen.’

Later ging ik in de zon liggen, maar het was twee uur ’s middags, de slechtste tijd, dus ik hield het niet lang vol. Ik liep door de tuin en stapte over de stenen die de afscheiding vormden met het open veld. Ik vond de plek waar de jongens over de omheining waren ge-

kloppen. Aan de bovenkant was het gaas ingedeukt en daaronder was het vervormd. Aan de andere kant stonden ook bomen, ze waren net iets hoger dan bij ons. Ik keek of ik de masseria kon zien, maar die was te ver weg.

Voordat hij verdween, had Bern me gevraagd of ik bij de begrafenis wilde zijn van de kikkers die zijn schepnet niet hadden overleefd. Na al die uren in de zon was er geen druppel zweet op zijn lijf te zien.

Ik vroeg aan Cosimo of hij de banden van mijn oma's oude fiets wilde oppompen en even later stond hij klaar, gepoetst en geolied.

‘Waar ga je naartoe?’

‘Een eindje fietsen, hier, op de oprijlaan.’

Ik wachtte tot mijn vader naar zijn vrienden ging en stapte op de fiets.

De toegang tot de masseria bevond zich aan de andere kant van hun terrein, je moest een hele omweg maken om er te komen, als je er tenminste niet voor koos om over het hek te klimmen en dwars over het terrein te lopen, zoals de jongens hadden gedaan. Op de asfaltweg raasden de vrachtwagens langs me heen. Ik had mijn walkman in het fietsmandje gelegd en moest vooroverbuigen omdat de draad van de koptelefoon te kort was.

De masseria had niet echt een hek, alleen een ijzeren slagboom, en die stond open. In het midden van het weidepad stond onkruid en de randen waren niet scherp afgebakend, alsof de auto's die eroverheen reden, bepaalden waar het precies liep. Ik stapte af en ging lopend verder. Het kostte me nog vijf minuten om het huis te bereiken.

Ik was al eerder in masseria's geweest, maar deze was anders. Alleen het middelste gedeelte was van natuursteen, de rest zat ertegenaan geplakt. Het terras, dat bij ons een gladde stenen vloer had, was hier van beton, met barsten erin.

Ik legde mijn fiets op de grond en schraapte mijn keel om de aan-

dacht te trekken. Er kwam niemand tevoorschijn. Toen liep ik naar de pergola, om beschutting te zoeken tegen de zon. De deur achter de hordeur stond wijd open, maar ik durfde niet naar binnen te gaan. In plaats daarvan leunde ik met mijn handen op de tafel, ik was nieuwsgierig naar het plastic tafelkleed waar een wereldkaart op stond. Ik zocht Turijn, maar dat zag ik niet.

Ik zette mijn koptelefoon weer op, liep om het huis heen en probeerde naar binnen te kijken, maar het contrast tussen het donker binnen en het licht buiten was te groot. En toen zag ik Bern, achter het huis.

Hij zat in een schaduwhoekje, voorovergebogen op een kruk. In die houding lagen zijn wervels als een rijtje bobbels midden op zijn rug. Er lagen bergen amandelen om hem heen, ontelbaar veel amandelen, zoveel dat ik er met gespreide armen bovenop zou kunnen liggen en erin weg zou kunnen zinken.

Hij zag me pas toen ik voor hem stond, maar hij leek er niet van op te kijken.

‘Daar hebben we de dochter van de stenengooier,’ mompelde hij.

Er welde een diep gevoel van schaamte in me op. ‘Ik heet Teresa, hoor.’

Al die tijd dat we, die ochtend, bij elkaar waren geweest had hij dat niet gevraagd. Hij knikte, maar deze informatie leek hem koud te laten.

‘Wat zit je te doen?’ vroeg ik.

‘Zie je dat niet?’

Hij pakte vier, vijf amandelen tegelijk, trok de bolster eraf en liet de noten op een andere hoop vallen.

‘Ga je die allemaal kraken?’

‘Jazeker.’

‘Dat is gekkenwerk. Het zijn er duizenden.’

‘Je kunt me ook helpen in plaats van met je armen over elkaar te blijven staan.’

‘Waar moet ik dan zitten?’

Bern haalde zijn schouders op. Ik ging met gekruiste benen op de grond zitten.

We zaten een tijdje amandelen te ontbolsteren. Het viel me op hoeveel hij er al had gedaan, hij zat daar waarschijnlijk al uren.

‘Je bent wel traag, zeg,’ zei hij op een gegeven moment.

‘Het is de eerste keer dat ik het doe!’

‘Maakt niet uit, je bent gewoon traag.’

‘Je had gezegd dat we de kikkers gingen begraven.’

‘Om zes uur had ik gezegd.’

‘Ik dacht dat het al zes uur was,’ loog ik.

Bern keek naar de zon, hij rekte zijn hals. Ik stak met tegenzin mijn arm uit om weer een handje te pakken. Als je de bolster zo snel mogelijk open wilde krijgen, moest het je niet erg vinden dat er pulp onder je nagels kwam. Dat was de truc.

‘Heb je ze allemaal zelf geplukt?’

‘Ja, allemaal.’

‘En wat ga je ermee doen?’

Bern zuchtte. ‘Zondag komt mijn moeder en die is dol op amandelen, maar ze moeten minstens twee dagen drogen in de zon. En daarna moet ik ze kraken en dat duurt het langst. Dus ik ben al laat. Ik moet morgen klaar zijn.’

Ik hield op, ik was al moe en de berg was geen millimeter geslonken. Ik ging verzitten om Berns aandacht te trekken, maar hij keek niet op of om.

‘Vind je het nieuwe nummer van Roxette leuk?’ vroeg ik.

‘Ja, nou.’

Maar volgens mij meende hij het niet en kende hij het liedje niet eens, en Roxette ook niet.

Even later zei hij: ‘Was dat het liedje waar je naar luisterde?’

‘Wil je het horen?’

Bern aarzelde voordat hij de amandelen uit zijn handen liet val-

len. Ik gaf hem mijn walkman. Hij zette de koptelefoon op en bekeek de taperecorder van alle kanten.

‘Je moet op play drukken.’

Hij bekeek het apparaat nog een keer, van boven en van onderen, en gaf het toen met een geagiteerd gebaar terug.

‘Laat maar.’

‘Waarom? Ik laat je wel zien hoe...’

‘Laat maar.’

We werkten weer door, zonder naar elkaar te kijken en zonder iets te zeggen, alleen het geluid van de amandelen, tok-tok-tok, totdat de andere jongens naar ons toe kwamen.

‘Wat doet zij hier?’ vroeg Tommaso, die van bovenaf op mij neerkeek.

Bern stond op om hem van replek te dienen. ‘Ik heb haar gevraagd om te komen.’

Nicola was vriendelijker, stak zijn hand uit en stelde zich voor. Hij ging er kennelijk van uit dat ik zijn naam niet onthouden had. Ik vroeg me af wie van de drie in het zwembad op zijn rug had gedreven. Het was alsof het feit dat ik dat gezien had me een oneerlijke voorsprong op hen gaf.

Toen zei Tommaso: ‘Het is klaar daar, schiet op,’ en hij liep zonder ons weg.

Op een open plek tussen de olijfbomen stond een man op ons te wachten. ‘Kom maar, meisje,’ zei hij tegen me en spreidde zijn armen.

Er hing een stoel met twee goud geborduurde kruizen van zijn schouders naar beneden en hij had een boekje met een leren kaft in zijn handen. Hij had een zwarte baard, maar zijn ogen waren lichtblauw, zo licht dat ze bijna doorzichtig leken. ‘Ik ben Cesare.’

Voor zijn voeten waren vijf kleine gaten gegraven, waar de kikkers in lagen. Cesare begon mij geduldig uit te leggen wat er ging gebeuren: ‘De mens begraaft zijn doden, Teresa, dat heeft hij altijd

gedaan. Zo heeft onze beschaving een aanvang genomen en daarmee verzekeren we onze zielen van hun tocht naar een nieuwe verblijfplaats. Of naar Jezus, als hun cyclus is voltooid.'

Toen hij 'Jezus' zei, sloegen ze allemaal een kruis, twee keer achter elkaar, en daarna kusten ze de nagel van hun duim.

Inmiddels was er een vrouw aan komen lopen, ze hield een gitaar bij de hals vast en gaf me een aai over mijn wang, alsof ze me al jaren kende.

'Weet je wat de ziel is?' vroeg Cesare.

'Dat weet ik niet zeker.'

'Heb je wel eens een plant gezien die bijna doodgaat? Door een tekort aan water, bijvoorbeeld?'

De kentia op het balkon van onze burens in Turijn was helemaal verdord, de eigenaars waren met vakantie gegaan zonder zich om de plant te bekommeren. Ik knikte.

'Op een gegeven moment gaan de bladeren omkrullen,' ging hij verder, 'en de takken hangen, en dan wordt de plant een hoopje ellende. Dan is het leven er al uit weg. Hetzelfde gebeurt met ons lichaam, als onze ziel het verlaat.' Hij bracht zijn hoofd wat dichterbij het mijne. 'Maar één ding hebben ze je niet geleerd bij catechisatie. Wij gaan niet dood, Teresa, want zielen verhuizen. Ieder van ons heeft vele levens achter de rug en vele levens vóór zich, als man, vrouw of dier. Ook deze arme kikkers. Daarom willen we ze begraven. Dat is niet te veel moeite, toch?'

Hij keek me tevreden in de ogen en zei toen, zonder zijn blik af te wenden: 'Floriana, ga je gang.'

De vrouw pakte de gitaar nu zo vast dat ze kon gaan spelen. Omdat ze geen riem had, ondersteunde ze hem met haar knie. In dat wankel evenwicht sloeg ze een paar akkoorden aan. Ze zette een lieflijk liedje in, het ging over bladeren en genade, zon en genade, en toen ook nog over dood en genade.

Na een paar maten vielen de mannenstemmen precies tegelijk in.

De diepe, hese stem van Cesare leek de andere te dragen. Bern was de enige die zijn ogen dichtield en zijn kin iets omhoog. Ik had hem graag even alleen horen zingen.

Op een gegeven moment pakten ze elkaars handen vast. Cesare, die links van mij stond, gaf me de zijne. Ik wist niet wat ik met Floriana aan moest, want die speelde gitaar. Ik zag dat Tommaso zijn vingers op haar schouder had gelegd, en om de kring niet te verbreken, deed ik hetzelfde. Ze glimlachte naar me.

Bij het derde refrein kon ik een paar woorden meezingen. Misschien herhaalden ze het daarom wel meerdere keren. Hilde Bern? Of leek het maar zo, door de schaduw van zijn haar op zijn gezicht?

De kikkers waren stijf, morsdood, er kon echt geen ziel meer in die glibberige lijven zitten. Ik vroeg me af of Cesare dacht dat hun ziel nog in de kikkers huisde, of al weggevlogen was. Hoe dan ook, ze werden gezegend, en de jongens bukten om ze in de gaten te leggen. Ze horen bij een soort sekte, had oma gezegd.

Voordat hij wegliep, vroeg Cesare of ik nog eens terugkwam. ‘We hebben zoveel om over te praten, Teresa.’

Bern hield mijn fiets voor me vast toen we over het weidepad liepen. ‘En, vond je het wat?’ vroeg hij.

Ik zei ja, vooral uit beleefdheid. Pas daarna merkte ik dat het waar was.

“Om uw offers kan Ik u niet laken, offerrook stijgt gestaag tot Mij op.”

‘Wat?’

“Doch Ik wens geen stier uit uw stal, geen bokjes uit uw omheining,” zei hij Cesare na, die dit gebed daarnet had voorgelezen. “Mij ontgaat geen vogel daarboven; wat er huist in het veld behoort Mij.” Dat is mijn lievelingsvers, als hij zegt “wat er huist in het veld behoort Mij”.

‘Ken je het uit je hoofd?’

‘Ik heb een paar psalmen uit mijn hoofd geleerd, maar nog niet allemaal,’ legde hij uit, alsof hij zich wilde verontschuldigen.

‘Waarom?’

‘Omdat ik er geen tijd voor had!’

‘Nee, ik bedoelde: waarom leer je ze uit je hoofd? Waar is dat voor nodig?’

‘De psalmen zijn de enige manier om te bidden, de enige manier die God behaagt.’

‘Leer je dit soort dingen van Cesare?’

‘We leren alles van hem.’

‘Jullie drieën gaan niet naar een normale school, hè?’

Hij reed met het wiel van de fiets over een steen, de ketting sprong er bijna af.

‘Pas op!’ zei ik. ‘Cosimo heeft hem net opgelapt.’

‘Cesare weet veel meer dan wat je op een normale school leert, zoals jij dat noemt. Hij is overal geweest, toen hij jong was, hij heeft in Tibet gewoond, in zijn eentje in een grot, op vijfduizend meter hoogte.’

‘Waarom in een grot?’

‘Op een gegeven moment voelde hij zelfs geen kou meer, hij kon rustig met twintig graden onder nul zonder kleren lopen, kun je nagaan! En hij at bijna niets.’

‘Vreemd,’ zei ik ongelovig.

Bern haalde zijn schouders op. ‘En daar heeft hij de metempsychose ontdekt.’

‘De wát?’

‘De zielsverhuizing. Er wordt heel veel over verteld in de evangeliën, in Matteüs bijvoorbeeld. Maar vooral in Johannes.’

‘En geloof je daar echt in?’

Hij keek me streng aan. ‘Ik wil wedden dat je nog geen bladzijde van de Bijbel hebt gelezen.’

We waren bij de slagboom. Hij bleef plotseling staan, gaf me mijn